

סדר היום ותכנית הלימודים המפורטת של ישיבת מרכז הרב בשנת תר"צ

האגרת שלפנינו מהווה מסמך מיוחד, שאיננה מאת הרב זצ"ל או מהנהלת הישיבה, אלא תיעוד "עדות בשעת אמת" של תלמיד ישיבת מרכז הרב בשנה"ל תר"צ/1930. מתוך כך, הוא אובייקטיבי ולא מהווה חזון או משאלת-לב שהיו רוצים לבצעה, אלא משקפת מה אכן היה שם בפועל. האגרת התקבלה במרכז התיעודי באדיבותם של הרב ד"ר גבי כהן, בנו של הנמען, הרב ד"ר (עו"ד) מרדכי (מרקוס) כהן,¹ וכפי הנראה נכתב על ידי **בחור מהקהילה בבאזל שבשווייץ**² (שחתימתו בסוף האגרת איננה קריאה), שקיבל תמיכה ו/או עידוד מרמ"כ ללמוד בישיבה [ימודה אני לו בעד טוב לבו להמשיך את תמיכתו]. בהתאם, כנראה התבקש התלמיד ("קבלתי את מכתבו היקר") לעדכן את התומך לגבי התקדמותו ופרטי הלימוד בישיבה. כפי הנראה, מטרתה העיקרית של האגרת היא שר"מ כהן, בתור פעיל מרכזי בתנועת "דגל ירושלים" ותומך נלהב של הישיבה, ביקש ממנו לדעת מה בדיוק קורה שם ("תכנתה ומצבה הפנימי, אכתוב לו כפי בקשתו") ממבט של תלמיד. כך עולה מדברי הכותב הפותח עם המצב בישיבה ורק בסוף מעדכן לגבי לימודו האישי. על כן מובן שמציין הכותב שמעדיף למעט מאשר להגזים, שהיא לכאורה הערה "משונה", אלמלא מדובר בתשובה לבקשת מידע מפורטת על מה שקורה בפועל בישיבה. דווקא משום שלא מדובר במכתב רשמי,³ לענ"ד יש להעניק נאמנות גבוהה במיוחד למכתב, הן מצד הפירוט שבו, עדות ב"שעת אמת", וכן היות והרב כהן היה מעורב מאד ב"דגל ירושלים", מדובר ב"מילתא דעתיד לאגלווי" ולכן סביר שהכותב מדייק. מבין ההדגשים החדשים המופיעים בפועל לראשונה בישיבה בשנה"ל תר"צ, הוא בטיפוח התלמידים המצוינים במיוחד ואף ה"מצוינים מתוך [שאר] הישיבות הירושלמיות",⁴ התחלת שיעור "מכינה", ומסגרת של יצירה ספרותית.

בע"ה.

כז' אדר תר"צ 27\3\30⁵

שלום רבא מציון לכבוד ידיד ד' איש האשכולות מוה"ר מ' ד"ר כהן שליט"א ולכל אשר לו שלום וברכה,

¹ הרב ד"ר מרדכי (מרקוס) כהן (תר"נ-תשי"ג/1890-1953), בנו של רבה של באזל, הרב ד"ר אשר (ארתור) כהן, היה חלק מרכזי בגוף שהחל לפעול בשנת תרע"ז בתור "קייבוץ אקדמי עברי" – אגודה של סטודנטים תורניים באוניברסיטת באזל, ולימים, "וועד ההסתדרות של תנועת דגל ירושלים שבשווייץ". לימים, סייעו הללו רבות בייסודה של ישיבת מרכז הרב, הן בפן החינוכי – הרב הנזיר, רבי דוד כהן, הן בפן הכלכלי – ד"ר מרקוס כהן, ר' יצחק רקובסקי (אצל שניהם היה הרב הנזיר בן בית, בעת שהותו בבאזל) ור' דוד קורץ. ראו הרב שאר-ישוב כהן, הקדמה לדודי לצבי, ירושלים תשל"ה, עמ' ד, וב"החבורה הקדושה", הקדמה למשנת הנזיר, ירושלים תשס"ה, עמ' 9; הראל כהן, "לתולדות הרצ"ה והרב הנזיר", דודי לצבי, ירושלים תשס"ה, עמ' 19; א"י שבת, "איך לנו לירא מביקורת-על הלימוד המדעי של הרב הנזיר ויחסו של הרב קוק, צוהר לא (טבת תשס"ח), הערות 30-35. רמ"כ היה ידיד נפש של הרב הנזיר, ולימים, התמנה לראש ה"מזרחי" בשווייץ, וראש הפדרציה הציונית המאוחדת. עם עלייתו ארצה, הוא שימש כיועץ לענייני המשפט העברי במשרד המשפטים. הספרייה שבישיבת מרכז הרב נקרא על שמו.

² ההיכרות האישית הקרובה עולה גם מדרישת שלומו המפורטת לאשתו של רמ"כ ובני משפחתו.

³ רבים מההערות כאן הם בהשוואה למה שזכינו לפרסם, א' שבת ור"נ גוטל, "תכנית הלימודים בישיבת מרכז הרב לשנה"ל תרפ"ו", אורשת א (תשי"ט), עמ' 1-7, **להלן: דו"ח תרפ"ו**, אשר נכתבה "בשם מרן הגאון" הרב קוק זצ"ל והופנתה לוועד ההסתדרות של תנועת דגל ירושלים שבשווייץ, שאחד מהנמענים שם, הוא אותו ר"מ כהן. אמנם קדמו לאותה תכנית כמה וכמה תכניות, מקיפות וכוללות יותר, ברם אלה לא מומשו במלואן, כצורתן, הלכה למעשה. ראו את תכנית הלימודים שהתפרסמה בשנה הראשונה של הישיבה, כפי שכתבה מזכיר הישיבה, ר"י לוי: "תוכנית לימוד של 'מרכז הרב בירושלים'", דואר היום, י"ט טבת תרפ"ד, מובאת בספרו המקיף של הרב ד"ר י' רודיק, חיים של יצירה, ירושלים תשנ"ח, עמ' 210, **להלן: תכנית תרפ"ד**. נוסף על כך קיימת תכנית הלימודים המקורית שאותה הציע הרב הנזיר על פי בקשת הרב, אשר אף זכתה לאישורו, משנת הנזיר, עמ' כג. כן קיים פרוספקט הישיבה משלהי תרפ"ד, מאמרי הראיה, ירושלים תשי"מ, עמ' 63-65, ש"יחויטה" על ידי הרב"מ לוי על פי דברי הרב, **להלן: הפרוספקט**. לגבי טעם אי-יישומן של תכניות הלימודים המקוריות בישיבה המרכזית והעברתן למכון הרי פישל, ראו בהרחבה במאמרי, "לבירור החלטתו של הרב קוק לצמצם את חזונו ללימוד מחקרי-מדעי בישיבת 'מרכז-הרב'", טללי אורות טו (תשס"ט), עמ' 149-174; ראו גם אגרות הראיה ד, ירושלים תשמ"ד, עמ' רנ, שם מתאון הרב קוק לר"מ בר-אילן שבעיות כלכליות מונעות את יישום התכנית החינוכית המורחבת שתוכננה. מבחינה זו, יתרונה של התכנית המוצגת כאן, שהיא ממש משקפת מציאות קיימת.

⁴ ראו בהערות 12 ו-16.

⁵ התאריך מופיע בסוף האגרת אך הקדמנו אותו לנוחיות הקורא.

בשמחת לב קבלתי את מכתבו⁶ היקר.

והנה ע"ד הישיבה המרכזית העולמית, תכנתה ומצבה הפנימי, אכתוב לו כפי בקשתו, למרות שאין בי הכח והכשרון הספרותית לצור איזה דבר בשלמתה, ומחשש שמא ח"ו אגזים, אנכי בכונה מחסר.

מספר התלמידים עם האברכים תשעים.⁷

הסדר הוא ככה:]

בשש ומחצה בבוקר תפילה בציבור בתוך הישיבה,

ואחר התפילה למוד משניות ע"י מרן הרב שליט"א,

בתשע למוד המסכת הכללית (כעת היא חולין) באחת מתפללים מנחה,

משלוש עד שבע בערב שוב למוד המסכתא הנ"ל,

משבע עד שמונה למוד בספר מוסר ובספר התנ"ך,⁸ ומתפללים ערבית,

המתמידים שבים להישיבה וממשיכים ללמוד עד שתיים עשרה.

השעורים ע"י מרן הרב שליט"א⁹:

פעם אחת בשבוע ברורי הלכות ושיטות,¹⁰

2. פעם בשבוע שמונה פרקים לרמב"ם¹¹ והספר הכוזרי¹²,

⁶ בו כפי הנראה, התבקש התלמיד לתאר בפירוט את הלימוד בפועל שבישיבה.
⁷ השו"ד ד"ח תרפ"ו, "שעכשיו נמצאים בהישיבה כחמשים בחורי חמד ושנים עשר אברכים", אמנם בפועל, לפי עדותו של מ' קלכהיים, אשר הגיע לישיבה באותה שנה, היו אותה עת רק 20-30 בחורים. ראו בסדרת הראיונות שקיים ר"י רודיק עם ותיקי הישיבה בסביבות שנת תש"ן ותמלילם נמצא במרכז התיעודי של בית הרב קוק, תיק 54. ייתכן שבדו"ח תרפ"ו כללו גם לומדים בהיקף חלקי בלבד. לשם השוואה, הישיבה נוסדה בתרפ"ד עם כעשרים תלמידים, ראו א' רוזנק, הרב קוק, ירושלים תשס"ז, עמ' 232, אך במכתב באנגלית מתאריך 30 ביוני 25, הנמצא בארכיון CRC124/5 וטרם פורסם, נכתב בשמו של הרב קוק ומופנה למאיר ווסל, גזבר הישיבה בחו"ל, מוזכר שבשנה"ל תרפ"ה הוכפל כבר המספר הרשמי לחמישים ושניים לומדים. דברים אלו טעונים השוואה עם דברי ר"מ גולבמן המובאים אצל ר"י רודיק (שם), עמ' 113, אשר מעיד כי בחשוון תרפ"ה היו בפועל בישיבה "כתריסר וחצי בחורים", אך עובדה שבתמונת המחזור של התמונות האישיות מחנוכה תרפ"ה, מופיעים בישיבה 77 תלמידים. בתמונת הישיבה מכסלו תרפ"ט, מצולמים יותר מ-80 בחורים, ראו בשדה הראייה, כפר הרא"ה תשנ"א, עמ' 448. כעבור חמישים וחמש שנה העידו ר' נח זבולוני וד"ר יונה בן-ששון, בראיונות (שם), שבשנותיו האחרונות של הרב, תרצ"ד-תרצ"ה ירד מספר הלומדים לכשלושים, ולאחר פטירת הרב בתרצ"ה, הישיבה כמעט שקרסה ובמשך כשש שנים ירד המספר לכשנים עשר בחורים, שרובם (לפי עדות ר' נח זבולוני) לא התמידו אלא עסקו גם בעניינים אחרים כמו לימודי בגרות ושירות ב"הגנה". רגילים לראות את "התחיה" של הישיבה בסביבות שנת תשי"ד, עם הגעתם לישיבה של חברי גח"ית (גרעין חלוצי לומד תורה), בני שבט "איתנים" של בני עקיבא, עם מדריכיהם, ר"ח דרוקמן. מעניין לציין שנות הגעתם לישיבה של ר"י ליאור (תשי"ט); ר"ע קלכהיים, ר"י הס, ר"י פילבר, ר"ח דרוקמן ור"י ברמסון (תשי"ד), ר"ז מלמד, ר"צ דרורי, ר"ח שטיינר, הרב יעקב אריאל (תשט"ו), ר"א ולדמן ור"צ טאו (תשי"ז), ר"י פריד (תשי"ט), ר"י פליקס (תשי"כ).

⁸ ראו רמ"צ נריה, חיי הראייה, תל אביב תשמ"ג, עמ' קסז, בשם ר"פ גרוסברג, מוותיקי הישיבה: "שעורי הרב בישמונה פרקים היו מרוממים את הנפש ואף הרב עצמו התרומם בדברו, ותפילת ערבית שלו שלאחר השיעור היתה שונה מתפילתו הרגילה".

⁹ בנוסף לאמור, שיעור יומי במשניות שהעביר מרן הרב קוק אחרי תפלת שחרית.
¹⁰ השו"ד ד"ח תרפ"ו שמעביר הרב פעם בשבוע: "בתלמוד: הערכת המשנה וההתוספתא הבבלי והירושלמי וברור שיטת הראשונים להלכה במקורם". כלומר בתר"צ, כבר אין הרב וצ"ל מהעביר שיעור קבוע בגמרא במסכת הנלמדת, אלא בהלכה, או שמא התמקד הרב באותה שנה בסוגיות הלכה למעשה שבמסכת הנלמדת, חולין.

¹¹ השו"ד ד"ח תרפ"ו, שמצוין שמלמד הרב שיעור שבועי ב"שמנה פרקים להרמב"ם ביחס ליתר השיטות העיוניות". יתכן שמנוסחים שם הדברים על ידי הנהלת הישיבה בנימה יותר אקדמית, כדי למצוא חן בעיני אנשי דגל ירושלים שבשוויץ, ראו לעיל הערות 1 ו-3 לגבי זהות הנמענים שם.

¹² בתרפ"ו, התמקד הרב ב"שמונה פרקים", לעומת בשנת תרפ"ד, ששיעורו של הרב באמונה התמקד בספר הכוזרי, ורשום שם שיתקיים פעמיים בשבוע במשך שעה וחצי. לעומת זאת, כאן מדובר כנראה בפעם בשבוע רמב"ם ופעם בשבוע, כוזרי.

3. שיעור בשו"ע, יו"ד לקבוצה מובחרת מהמצוינים שבתלמידים שלש פעמים בשבוע,¹³

4. שיחה חדשית קבועה בכל ראש חודש¹⁴

5. שיחות מעניינא דיומא בכל חג ומועד,¹⁵

6. לקבוצה מיוחדת של מצוינים מתוך הישיבות הירושלמיות,¹⁶ הלכות המצות התלויות בארץ¹⁷ באופן שיטתי מקיף, בכל יום.

השעורים ע"י הרב חרל"פ שליט"א :

[1.] מו"מ של הלכה ופולפול פעם בשבוע¹⁸

2. התבוננות מוסריות¹⁹ ביסוד דברי חז"ל פעם בשבוע.²⁰

השעורים ע"י ר' צבי יהודה שליט"א 1. ברורי הענינים הנבואיים שבספרי התנ"ך.²¹

השעורים ע"י ר' דוד כהן שליט"א²² 1. המדות האחרונות של ברייתא דר' ישמעאל,²³

¹³ יתכן שעם התפתחות הישיבה, ראה הרב זצ"ל צורך להתמקד בעצמו בתלמידים המצוינים, וחידש שיעור זה שלוש (!) פעמים בשבוע, שיעור שלא מוזכר כלל בתכניות מהשנים הקודמות. הדבר מתאים להדגשת מטרת הישיבה, שבדברי הרב זצ"ל באגרת לרצי"ה ורעייתו, מאותה שנה (!) שטרם פורסמה (בבית הרב, תיק א"י 293, ללא תאריך מדויק, אך עם הכותרת: תר"צ, עפולה, העותק שבידנו הוא כנראה בכת"י של הרב צבי טאו): "ע"י חינוך יחידי סגולה הנגשים אל הקודש בדעה רוממה ובטהרת רוח ועדינות נפש אשר על ידם תתגלה יראת ד' בטהרתה והבנת הארת התורה נחלת מרומים בכל הופעותיה".

¹⁴ לא מוזכרת בתכניות הקודמות, אך אכן מוזכר בראיונות שקיים הר"י רודיק עם ותיקי הישיבה. כנ"ל.¹⁵

¹⁶ ראו לעיל הערה 13, על ההדגש החדש בשנת תר"צ על טיפוח המצוינים, אפילו הבאים משיבות אחרות, כיאה ל"ישיבה המרכזית העולמית". יתכן שכבר באותו שלב, כבר הוגה הרב יחד עם הנדיב הרי פישל את הקמת "מכון הרי פישל לדרישת התלמוד", עבור המצוינים שבתלמידי ירושלים, הרחבתי על כך בפרק ה של מאמרי, "מבחינים מעשיים המבטאים את אהדת הרב קוק ללימוד תורה ביקורתי-מדעי", טללי אורות יד (תשס"ח), עמ' 243-272, שהופיע שוב עם הוספות חשובות, באסיף ד (תשע"ז), עמ' 296-332.

¹⁷ בתכנית תרפ"ד, שהייתה שנת השמיטה, לימד הרב שיעור ברמב"ם, הלכות שמיטה, ג' פעמים בשבוע.

¹⁸ נושא שיעורו של הרב חרל"פ בתכנית תרפ"ד הוגדר: "סוגיות בתלמוד" ולא מצוינת שם תדירות השיעור. מספר ד"ר יונה בן-ששון בריאיון לר"י רודיק, שגם כעבור עשור, שני השיעורים הללו של הרב חרל"פ עוד התקיימו אם כי רק פעם בשבוע בהלכה, וערב אחד בשבוע בנושאים "רעיוניים".

¹⁹ הרב קוק מדגיש את חשיבות לימוד המוסר בישיבתו ב"קריאת הקודש ליסוד הישיבה המרכזית העולמית בירושלים", אגרות הראיה ד (לעיל הערה 3), עמ' קלו, אגרת מאלול תרפ"ב, ובאגרת לרב הרצוג משנת תרפ"ח, המובאת אצל ר"י פילבר, כוכבי אור, ירושלים תשנ"ג, עמ' 244, ובשיחת הפתיחה שלו לישיבה בקיץ תרצ"א, ראו בשדה הראי"ה, כפר הרא"ה תשנ"א, עמ' 445. אף חיבר הרב ספרים בנושא כמו מוסר אביך ומידות הראי"ה, ירושלים תשל"א, ומוסר הקודש (אורות הקודש, ג), ירושלים תשכ"ד. עם זאת יצוין ששיטת המוסר של הישיבה הייתה בדרכי נועם ודרך השכל "ואנחנו מצדדים את המקצוע הזה לצורה לימודית יותר מלצורה הרגשית לבד" (אגרת לרב הרצוג, שם), בשונה מגישה לוחצת ומעציבה של חלק משיבות המוסר הקלאסיות. כך מתאר בן-ששון בריאיון, את משגיח הישיבה, הרב יצחק אריאלי, שהוא "לא מסוג המשגיחים כמו של ישיבות המוסר. הוא מעולם לא דיבר דברי מוסר בכלל, ואפילו לא התערב לגבי ההתנהגות של התלמידים", והוסיף שהדבר אפיין את האוירה הפתוחה ואת הסובלנות של הישיבה. ראו גם אצל ר"י רודיק, עמ' 187, על תחושת החופש ששררה שם.

²⁰ בתכנית תרפ"ד לא הוזכר שהרב חרל"פ לימד שיעור כלשהו במוסר או באמונה. אך בדו"ח תרפ"ו, מצוין כבר ששני השיעורים הללו התקיימו, אך רק פעם בשבועיים. הננו רואים שבמשך הזמן, טפס הרי"מ חרל"פ מקום יותר מרכזי בישיבה. בתרפ"ה, הוא מצויין שלישי בין צוות הישיבה, לעומת כאן שמוזכר שני, שמדובר לאחר פטירת הרא"ה בורשטיין מטברג (תרכ"ז-תרפ"ו), שאף לפעמים כונה "ראש הישיבה" לתקופה קצרה עד שנפטר (תרפ"ה-תרפ"ו).²¹ גם ארבע שנים לפני כן, בדו"ח תרפ"ו, מצוין שלימד הרצי"ה פעם בשבוע, אך זה התחלק בין הנושא האמוני,

"הכשרה להשיעורים העיוניים בחכמת ישראל", יחד עם "השקפות כלליות ללימוד התנ"ך", לעומת כאן שהתמקד בתנ"ך בלבד. אמנם גם שיעוריו בתנ"ך של הרצי"ה הם בעיקר בלימוד אמונה, ראו הרי"ש אבינר, שיחות הרב צבי יהודה, בית אל תשל"ט-תשע"ז; ר"א תור, ר"ח וידל ור"ש אבינר, פעמים, בית אל תשס"ז; הרב הושע רבינוביץ, מאורות הרצי"ה, אלקנה תשע"א; הר"א דסברג, דבר אחד מדברך-שיעורי הרב צבי יהודה הכהן קוק זצ"ל על נביאים אחרונים, ירושלים תשע"ו.

²² בדו"ח תרפ"ו, מוזכר הרב הנזיר לפני הרצי"ה, אך יתכן שכאן הפוך, משום שמבינת הבחור הכותב, טבעי שייכנס לשיעוריו של הרצי"ה ויתחבר לתורתו, לעומת הנזיר שלרוב, לא הבינו אותו אלא הבחירים שבתלמידים.

²³ בהצעתו המקורית לתכנית הישיבה, משנת הנזיר, עמ' נ, הוא מפרט: "המידות שהתורה נדרשת בהן, לפי חכמת ההיגיון העברי המיוחד בסגולותיו, בהשוואה להיגיון הכללי". ראו שם, עמ' כד: הנזיר למד נושא זה בצורה אקדמית

ובחירי התלמידים עוסקים ביצירות ספרותיות תורניות.²⁴

כעת סדרו שעורי הכנה המנהלת ע"י חתנו מרן הרב שליט"א הר"נ רענן.²⁵ הוא נותן יום יומי לקבוצה מיוחדת של צעירים מתכוננים.

מודה אני לו בעד טוב לבו להמשיך את תמיכתו. בהרבה בחינות עברתי כבר בהצלחה ועלי עוד להבחן במקצעות אחדים.

מה שכב' מבקש התרגום הגרמנית את הקנטרוס "הישיבה המרכזית העולמית בירושלים", מפאת הסדר שמכניסים עכשיו במזכירות אצל ר' צבי יהודה, קשה היה לי למצוא את החוברת. כשאמצה אשלח לו תיכף ולעי"ע שולח אני לו בעברית.

דר"ש לו ממרן הרב שליט"א ומר' צבי יהודה שליט"א.

ר' דוד²⁶ דורש בשלמו ומתנצל לפניו על מה שעוד לא ענה לו על מכתבו מתחילת החורף. הוא בטח יכתוב לו באלו הימים,

בכל הכבוד המאחיל לו חג שמח ופסח כשר,

הנאמן לו,

[חתימה]

דורש אני בשלום רעיתו היקרה והנכבדה ובשלום בניו שיחיו,

הנ"ל

בפטרבורג אצל ד"ר יהודה ליב קצנלסון (בוקי בן יגל). השיעור מוזכר במפורש בפרוספקט המקורי (לעיל הערה 3), ונראה שהיה בדעתו של הרב קוק מלכתחילה שהנזיר ילמדו. באיגרת לרב הרצוג (לעיל הערה 19), עמ' 245, מפורט שהוא כולל "הקפת כללי התורה במדות השרשיות דברייתא דרבי ישמעאל וכל ענפיה... ובברייתא דר"א בנו של ריה"ג באגדה וכל המסתעף ממנה". לפני שיעורו הראשון שלימד בישיבה בנושא זה, כתב הנזיר לעצמו (שם), עמ' עג: "...ולא להסתפק בדרך המדעי, שהוא אמנם ניתן להורות וללמד, אבל בפנימיות תלהט אש שלהבת צמאון שקיקתי". כלומר השיטה המדעית היא חשובה, אך אינה העיקר. ראו בהרחבה על שיטת לימודו, במאמרי, "אין לנו לירא מביקורת" – על הלימוד המדעי של הרב הנזיר ויחסו של הרב קוק", צוהר לא (טבת, תשס"ח), 99–114.

נציין שבדו"ח תרפ"ו, הרב הנזיר גם העביר שיעור נוסף פעם בחודש תחת הכותרת: "סקירות על השיטות המחקריות שבחכמת ישראל", שיעור שכפי הנראה לא המשיך, או שמא יועד רק לבחורים המבוגרים ולא היה מוכר לצעיר הכותב. במשך השנים הניזר אף לימד ספרי קבלה כגון קל"ח פתחי חכמה ועוד, ואף נושא זה חסר במסמך, ואף כאן, ניתן רק לשער שמא השיעור לא התקיים בשנת תר"צ, או שמא הכותב לא היה מודע לכך. ראו גם אגרות הראיה ד (לעיל הערה 3), עמ' רכג, באיגרת של הרב קוק למכותבנו, הנדיב ד"ר מרקוס כהן משוויץ, שם השיב הרב לשאלתו של רמ"כ, "על דבר מצבו של חביבינו הרב הגי' הצדיק ר' דוד כהן שליט"א", ומוזכר שבשנת תרפ"ה לימד הנזיר שיעור אחד בשבוע בנושא כללי התורה.

²⁴ העניין אינו מוזכר בדו"ח תרפ"ו, אך מודגש בחזון המקורי כפי שמתבטא בפרוספקט, עמ' 64, "וחשוב לנו גם הסגנון הספרותי, להרגיל ולחנך את תלמידינו אשר יתענדו להיות רועי ישראל ומדריכיו למשוך בקשת סופרים בסגנון יפה ובהיר", והרחיבו על כך בספר "חיים של יצירה" (לעיל הערה 3).

²⁵ הרב שלום נתן רענן (תר"ס-תשל"ב), שנשא את בתיה מרים, בתו של הרב זצ"ל שנתיים לפני כן בשנת תרפ"ח, היה הצעיר מבין רבני הישיבה, ודרך הסברו הישיר והמתומצת, יחד עם ענוותנותו וסבלנותו המופלגים, אכן התאימו ביותר ללימוד עם הצעירים והמתחילים ב"מכינה". שאר תכניות הלימודים הקודמות לא הזכירו את ה"מכינה" שבישיבה.

²⁶ הרב הנזיר הר"ד כהן.